

TAMMI

SIRKKA
TURKKA

RUNOT 1973-2004

SIRKKA
TURKKA

RUNOT 1973-2004



TAMMI

HELSINKI



Tämä kirja on vuonna 2005 julkaistun *Runot 1973–2004* täydennetty laitos.

© Sirkka Turkka ja Tammi 2005

Esipuhe © Olli Heikkonen 2024

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

ISBN 978-952-04-6598-8

Painettu EU:ssa

Olli Heikkonen:

SIRKKA TURKASTA JA HÄNEN RUNOUESTAAN

Tapasin Sirkka Turkan ensimmäisen kerran syyskuussa vuonna 2000, kun Tammi-kustantamo juhlisti uutta syyskatalogiaan. Astoria-sali oli ääriään myöten täynnä kirjailijoita, toimittajia ja kirja-alan silmäätekeviä. Osa juhlaväestä vilvoitteli ja tupakoi ulko-oven edustalla Iso Roobertin kadulla. Tuon ajan kirjalliset kekkerit olivat esikoisrunoilijan silmin hektisiä ja innoittavia, täynnä uusia kasvoja ja kiinnostavia kohtaamisia.

Sirkka oli jo tuolloin elävä legenda, ja minä, esikoisrunoilija, olin toinen tuon vuoden Elävien Runoilijoiden Klubin vuosikirjan toimittajista. Olin keväällä soittanut Sirkalle ja toivonut häneltä kirjoitusta vuosikirjaan. Sirkka tiesi, kuka olin, sillä hän oli luke-
nut esikoiskokoelmani. Alun perin Sirkkaa ja minua yhdisti sama kustantamo, ja siellä yhteinen kustannustoimittaja Silja Hiidenheimo. Kun soittelimme kirjoituksen tiimoilta, huomasimme pian löytäneemme yhteisen sävelen ja paljon puhuttavaa arjesta ja maailmasta. Tästä alkoi yhteydenpito, joka jatkui enemmän tai vähemmän säännöllisenä parinkymmenen vuoden ajan.

Läpi 90-luvun olin lukenut Sirkka Turkan runoutta. Aiemmin lukemaani runouteen verrattuna sen kuvallisuus oli anarkistista ja arvaamattomasti polveilevaa. Harrastajakirjoittajana minua kiehtoi myös runojen tiiviys. Rivejä ei tuhlatu selittelyyn, vaan jokaisella sanalla oli tarkoituksensa ja paikkansa runossa. Suhteeni Sirkan runoihin oli lukijan suhdetta kirjallisuuteen, jonka äärellä voi eläytyä ja yllättyä lukukerta toisensa jälkeen.

Tuo suhde muuttui myös kollegiaaliseksi, kun Sirkka tarjosi *Niin kovaa se tuuli löi* -kokoelmansa (2004) käsikirjoituksen minulle luettavaksi ja kommentoitavaksi. Teksti oli valmista, kuten arvata saattoi. Ei minulla ollut siihen huomautettavaa. Vain yhden yksittäisen sanan vaihtamista ehdotin varovasti Sirkalle. Tuo sana rikkoi rytmin, mukamas. Sirkka ei tehnyt ehdottamaani muutosta, ei tietenkään, miksi olisi tehnyt, sillä hän kirjoitti siitä, mitä oli elänyt ja kokenut. Hän kirjoitti siitä, mikä oli hänelle totta. Tämä omakohtaisuuden tuntu, eräänlainen totuudellisuus, on osa Sirkan runojen lumovoimaa. Ne väistävät kaikenlaisen ulkokultaisuuden ja kirjallisen poseeraamisen. Niiden tunnustuksellisuus on viiltävän suoraa ja rehellistä, vahvasti tekijänsä näköistä ja omaäänistä. Turha siinä on ulkopuolisen ryhtyä mestaroimaan. Sivumennen sanoen, kun jälkeenpäin olen etsinyt minua tuolloin häirinnyttä sanaa, en ole löytänyt sitä enää. Se on liuennut erottamattomaksi osaksi Sirkan elinvoimaista ja kaiken nielevää runoilmaisua.

*

Sirkka Turkka onnistuu koskettamaan runoillaan laajaa joukkoa lukijoita. Hänen runouttaan on käännetty useille kielille, ja sillä on uskollisia ystäviä ympäri maailman. Turkka on yksi modernismin jälkeisen ajan tärkeimmistä suomalaisista runoilijoista, samaa sarjaa kuin Eeva-Liisa Manner, Paavo Haavikko ja Mirikka

Rekola. Elämänsä aikana hän ehti saada monta palkintoa, muun muassa kaunokirjallisuuden Finlandia- ja kansainvälisesti arvostetun Tranströmer-palkinnon.

Olin Sirkkan seuralaisena, kun hän kävi pokkaamassa Aleksis Kiven ja Nuori Voima -palkinnon. Sirkka ei yleensä tykännyt mennä yksin tällaisiin tapahtumiin. Ensin mainittu palkinto jaettiin Ritarihuoneella Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlatilassa Aleksis Kiven päivänä, maanantaina kello kaksi. Juha Hurme esitti Volter Kilpi -monologin, ja tuomariston puheenjohtaja Leena Kirstinä puhui. Tilaisuus huipentui Sirkkan runoesitykseen. Hänen tavassaan lukea ei ollut minkäänlaista teat-raalisuutta. Runojen rytmi ja soinnukkuus eivät kaivanneet paisuttelua vaan kantoivat hyvin, vaikka lukuesitys olikin eleetön. Esityksen jälkeen Parnasson toimittaja kärtti haastattelua Sirkalta. Sirkka oli antanut vuosien saatossa lukuisia haastatte-luja eikä kokenut enää tarpeelliseksi ottaa osaa julkiseen runokes-kusteluun, puhua aina niistä samoista asioista, kuten hän sanoi. Vasta myöhemmin Tammen Hannu Harju sai suostuteltua hänet Parnasson haastateltavaksi.

Palkinnon kunniaksi kustantaja tarjosi aterian Raffaellossa Aleksanterinkadulla. Paikkavalinta oli Sirkkan. Hän oli käynyt siellä aiemmin ja tiesi mitä halusi syödä: kuhaa ja lohkoporunoita tattikastikkeella. Ruokajuomaksi hän tilasi olutta ja jälkiruoaksi espressoja ja calvadosia. Arvostettu elämäntyöpalkinto oli juhlimisen paikka, ja runoilija olikin iloinen saamastaan tunnustuksesta. Kuitenkin jo kuuden aikoihin illalla Sirkka lähti taksilla Lohjalle, koska Candy-koira täytyi hakea hoidosta. Yleensä Sirkkan illanvietot Helsingissä jatkuivat pitempään, joskus aina valomerkkiin saakka. Linja-autolla Sirkka ei halunnut matkustaa, varsinkaan paluumatkaa. Tammella kaivettiin kuvetta, ja matineoista ja juhlista Sirkka kulki Lohjalle kustantamon piikkiin.

Tavatessamme emme juurikaan puhuneet runoudesta. Sirkka soitti minulle c-kasetilta Yleisradion runo-ohjelmasta äänittämäänsä Federico Garcia Lorca -tulkintaa, josta piti paljon. Joskus harvoin Sirkka saattoi kehua jotakin yksittäistä runokuvaa, jonka oli kuullut radiosta tai lukenut jostakin, ja toisinaan hän kommentoi ohimennen jotakuta runoilijaa. Silloin tällöin pohdimme myös, miten runot tulisi järjestää kokoelmaan. Sirkkan mielestä syntyhetken mukaista järjestystä kannatti kokeilla ainakin silloin, kun runot eivät meinanneet muuten asettua. Joskus, yleensä johonkin matineaan liittyen, otin puheeksi jonkin Sirkkan runon. Tällöin Sirkka saattoi anekdootinomaisesti mainita, mistä tosielämän tapahtumasta jokin kuva oli tullut hänen runoonsa. Usein taustalla oli satunnainen yksityiskohta, kirkas havainto, joka sai runossa rinnalleen omaäänisiä, aikaa kestäviä metaforia. Runojen koirat olivat peräisin todellisuudesta. Usein niiden esikuvat olivat hänen omia koiriaan.

Kuulle ei köyhällä koiralla ole paljon annettavaa. Ei matkatavaroita, ei valaistuja huoneita, ei sydämeen kätkettyjä lokeroita. Sillä on vain sydämensä. Vain ruskeasta kuonosta irtautuva haukku, pitkä ja kapea kuin tunneli.

Yö aukeaa kuin vilja (1978)

Myös hevoskuvat tulivat tosielämästä. Sirkka tunsi tai tiesi runojensa hevoset. Hän oli tutustunut niihin talleilla ja maneesseilla. Hän ei kaihtanut traagisten, voimakkaasti pakahduttavien eläinkohtaloiden tuomista runotaiteen näyttämölle. Syvästi raastava oli Sirkkan kertomus siitä, kuinka hänen koiransa, ystävä ja sielunveli, joka pelkäsi kuollakseen eläinlääkäriä, oli parantumat-

tomasti sairas ja kärsi kivuistaan paljon. Sirkalla oli rohkeutta auttaa kumppaninsa rajan yli, täältä ikuisuuteen, kärsimästä pois. Tämä kokemus ei jättänyt Sirkkaa rauhaan, ja hän käsitteli sitä runoissaan.

*

Sirkka Turkkaa voi huoletti tituleerata ”runoilijoiden runoilijaksi”, sillä moni hänen teksteistään vaikuttanut kirjoittaja on myöhemmin menestynyt kirjailijana. Kaunokirjallisuuden Finlandia-palkinnon voittajista Kari Hotakainen ja Helena Sinervo ovat nimenneet Sirkka Turkan tärkeäksi vaikuttajakseen. Kirjallisuuden kentällä laaja-alaisesti meritoituneista tekijöistä ainakin Tomi Kontio ja Pauliina Haasjoki ovat inspiroituneet Turkan runoudesta. Myös häntä ennen debytoineet runoilijat, kuten esimerkiksi Tua Forström ja Claes Andersson, ovat kertoneet olevansa Turkan runojen ihailijoita. Puheen rytmi yhdistettynä parhaan runoperinteen veroiseen soinnukkuuteen sekä yllättäen leikkautuvat kuvat, sävyt ja tunnelmat kutsuvat osallistumaan runon luovaan prosessiin. Nuorelle Kari Hotakaiselle oli tärkeää Turkan runoista välittyvä ymmärrys siitä, että kaikesta voi kirjoittaa. Kaksikymppinen Tomi Kontio puolestaan vaikutti Turkan runojen omaäänisyydestä ja omaleimaisesta kielestä. Aloitteleva kirjoittaja ihaili varsinkin *Tule takaisin, pikku Sheba* -kokoelman (1986) runojen ilmaisuvoimaa ja hallittua kompaktaa rakennetta.

Sirkka Turkan runot ovat sielunmaisemia, joihin lukijan on helppo upota ja eläytyä. Mutta mistä tämä helppouden vaikutelma syntyy? Eivät runot ole varsinaisesti helppoja tai nopeasti avautuvia. Entä mistä on peräisin Turkan runouden ainutlaatuisen vitaalinen valloittavuus? Eivät mitkä tahansa runot kihise lukijan päässä ja sykähtelee sydämessä niin kuin Turkan runot

tekevät. Koen, että näihin kysymyksiin on hankala löytää yksiselitteistä vastausta, sillä Turkan runot kiiruhtavat pakoon tiukoja määritelmiä ja lukkoon lyötyjä tulkintoja. Aina kun kuvittelee löytäneensä avaimen Turkan runojen salaisuuteen, saakin huomata, että ovia on monta.

Ensinnäkin Turkalla on käytössään laaja keinovalikoima, jonka avulla hän saa runonsa hengittämään pakottoman luonnollisesti. Välillä ne huokuvat melankolista harmoniaa ja rauhaa, välillä taas niiden vimmainen rytmi ja emotionaalinen voima saavat lukijan hengästymään. Niissä kuuluu runoilijan oman sydämen lyöntitaajuus, joka resonoi lukijan kehossa ja sydämessä.

Turkan runot eivät toimi ainoastaan tunteen ja ruumiin tasolla, vaan niissä on myös älyyn vetoava puoli. Ne ovat salaa viisaita ja väljyydessään moneen suuntaan aukeavia. Vaikka runot usein tuntuvat koostuvan näennäisesti eriparisista, yhteensopimattomista aineksista, syntyy silti vaikutelma, että runot ovat valmiita, loppuun asti mietittyjä. Kuitenkaan ne eivät ole sanan varsinaisessa merkityksessä älyllisiä. Niistä ei välity minkäänlaista laskelmoinnin tai tietoisien rakentelun tuntua, eivätkä ne ole tippaakaan akateemisia. Pikemmin tuntuu kuin ne olisi pantu kokoon puhumalla, hölisty ohi ja sitten taas tapailtu jotakin vanhaa runonpätkeää, virttä, iskelmää tai raamatunlausetta. Tuntuu kuin pyörremyrsky olisi temmannut palikat ilmaan ja vatkanut ne sikin sokin täsmälleen oikeille paikoille. Tällaisen vaikutelman synnyttämisessä suurena apuna on Turkan tarkka kielen-taju. Hänen kielensä on täsmällistä ja taitavaa, ja hän kykenee käyttämään sujuvasti ja monipuolisesti hyväkseen kielen rekistereitä. Minulle yksi Turkan tuotannon kiinnostavista piirteistä on hänen runoistaan välittyvä ambivalenssi ja ristiriita.

Fuuga vaatii tekijältään
taitoa ja täsmällisyyttä,
mutta te ette voi juosta pakoon.
Te Fredrikit, taiteiden ja filosofian
suojelijat, tai korkeintaan pitkäpeppuiset
taapertavat pallerot.
Te vanhat, harmaat kivet.

Voiman ääni (1989)

Kun ylevä leikkautuu äkkiä matalaan, lukija on yllätetty, ja runoon syntyy ironinen taso ja spontaani nauru. Tragikoomisuus onkin yksi Turkan runojen ominaispiirteistä. Tunnustuksellinen paatos ei koskaan pääse paisumaan liian suuriin mittoihin, liian pakahduttavaksi, kun aina jokin humoristinen tai groteski kuva on lyömässä siihen kiilaa. Huomionarvoista on myös se, että toisin kuin monet nykyrunoilijat Turkka ei kaihda abstraktioiden käyttämistä runoudessaan. Ne naulataan kuitenkin taitavasti konkreettiseen kuvastoon, eivätkä runot karkaa korkeuksiin syleilemään maailmoja. Myös aika ajoin toistuvat paradoksaaliset ilmaisut pitävät lukijan varpaillaan, valpastuneena. Yksinkertaisimmillaan paradoksit ovat lyhyitä tokaisuja, kuten *Vaikka on kesä* -kokoelmassa (1983): ”Ikävä kyllä, Jumalan kiitos.”

Toisto on yksi Turkan taajaan käyttämästä keinoista. Usein sanatason toiston avulla runot pidetään rakenteellisesti kasassa. Kun toistettavaa asiaa samalla varioidaan, runojen merkitysisällöt kasvavat ja laajenevat. Toistoa tai ei, Turkan runot tuntuvat jollakin selittämättömällä tavalla olevan yhtä aikaa hallittuja ja kahleettomia, kaikkialle rönsyviä. Lukijan mielessä ne ovat alati liikkeessä, eivätkä valmistu koskaan. Se on aina hyvän runon merkki.

Tyypillisesti Turkan runon puhuja havainnoi ympäristöään, tekee arkipäiväisiä huomioita ja puhelee tai kyselee, mitä milloinkin mieleen juolahtaa. Sitten äkkiä runo leikkautuu ankaraan ja yllättävään toteamukseen, käskyyn, pyyntöön tai huomioon. Kieli on hallittua ja kaunista. Tuntuu kuin runo etenisi pidäkkeettömien miellelyhtymien tuottaman kielen varassa olematta kuitenkaan varsinaisesti tajunnanvirtaa. Näin tapahtuu esimerkiksi *Voiman ääni* -kokoelman (1989) runossa, joka alkaa rehvakaalla toteamuksella tai tunnustuksella: ”Ei niin kauan heikkoa tee, / kun tietä riittää, ja ojaa.” Sen jälkeen runon puhuja esittää toteamuksensa yllättävän taustan: hän yrittää kiskoa itseään ruohon avulla ojasta ylös ja pimeästä pois. Yö on pimeä, kun kukaan ei valaise. Puhuja havaitsee kauniin, tähdistä pudonneen musiikin, jota yö on täynnä. Jossakin vaiheessa runoa tokaistaan lakonisesti matkan tarkoitus ja sen hyödyttömyys: ”Turha reissu, ei tullut testamenttia.” Puhuja esittää huomionsa leskivaimosta ja Keski-Euroopan ajasta sekä säälittelee lintuja, lintuparkoja. Kun nämä havainnot ilmaistaan samassa virkkeessä, niistä tulee ikään kuin samanarvoisia, toisilleen rinnasteisia asioita. Niitä seuraa yllättävä, vavisuttava pyyntö: ”opeta minut tappamaan oikein”. Puhuja haluaa oppia ”käyttämään puukkoa kuin tähden kimmellystä, viulun strokaa”. Näin runo saa traagisen, vavahduttavan kääntein. Runon puhuja haluaa oppia tappamaan, eikä vain tappamaan, vaan tappamaan oikein, varmuuden vuoksi, sillä eihän koskaan voi tietää, missä täällä kuljetaan, tappamaan niin kuin tekisi taidetta: kauneutta ja musiikkia.

Ei niin kauan heikkoa tee,
kun tietä riittää, ja ojaa.
Yö oli täynnä kaunista musiikkia
tähdistä pudonnutta,

ruohon avulla yritin päästä ojasta
ylös, pois pimeästä,
kun ei ollut kuutakaan.
Frakki päällä toin ja vein, onkohan
se vielä märkä se kaunis takki.
Turha reissu, ei tullut testamenttia.
Sinun rintasi on tyhjä vanha maito,
se on kuin tyhjä tila keskellä lattiaa,
tämä paikka on zeniitissä, paikka vailla määränpäättä.
Leskivaimo menee tiellä kissansa kanssa,
kohta siirrytään Keski-Euroopan aikaan,
ja lintuparat: mikä niitten
itkutukka oikein on,
mikä niitten aika.
Opetä minut tappamaan oikein,
sillä koskaan emme tiedä,
missä täällä kuljetaan, missä ne kulloinkin lentävät,
käyttämään puukkoa kuin
tähden kimmellystä, viulun strokaa.

Voiman ääni (1989)

*

”Ensimmäinen suuri yksinäisyys alkaa heti syntymän jälkeen. Sitä seuraavat eri kokoiset yksinäisyydet.” Näin Sirkka Turkka kirjoittaa kirjassaan *Valaan vatsassa* (1975). Yksinäisyyden teema kosketti Sirkkaa ja kulki Sirkkan mukana läpi koko hänen kirjallisen tuotantonsa. Kuten hän kirjoittaa, yksinäisyys oli merkinnyt hänet omakseen jo syntymässä. Hänen yksinolonsa oli kuitenkin siinä mielessä vapaaehtoista, että hän halusi itse valikoida, kenet

päästi lähelleen. Eikä Sirkka yksin elänyt. Kaupunkiasunnossa Lohjalla ja kesämökillä Lohjanjärven rannalla hänellä oli koira-ystävä seuranaan. Kun yksi lopulta jätti, tuli seuraava elämänkumppani kuvioihin mukaan. Puhelimessa Sirkka usein toivotti minulle terveisiä koiraltaan. Ensin terveiset tulivat Candyilta, myöhemmin Iralta. Ne olivat Sirkkan luotettuja ystäviä. Viimeisen rottweilerinsa Sirkka otti kennelistä, jonne se oli tuotu hylätynä. Sitä oli lyöty ja kohdeltu huonosti pentuna, ja Sirkalla oli kova työ sen kouluttamisessa. Hän antoi sille nimen Ira. Kun Iran kaltainen voimakasrakenteinen rottweiler näyttää omaa tahtoaan, tempoo ja rynnistelee hihnassa, se voi olla vaikea hallittava kenelle tahansa, eikä Sirkka ollut enää fyysisesti nuoruutensa kunnossa. Pentuaikojen kurjien kokemustensa takia Ira ei oppinut luottamaan vieraisiin ihmisiin ja saattoi käyttäytyä arvaamatomasti heitä kohtaan. Leikkisästi kutsuimmekin joskus koira, ajan hengen mukaisesti, Irakiksi. Sirkkaan koira luotti. Sirkalla oli kyky saavuttaa eläinten luottamus; Sirkka oli sen ystävä.

Sirkka oli ristiriitainen, monitahoinen persoona. Hänessä yhdistyivät poikkeuksellisella tavalla ankaruus ja armo, surumielisyyden ja ilo. Hänen olemuksensa hehkui erityislaatuista torjunnan ja valloittavan lämminhenkisyyden ristivaloa. Hän oli terävä-älyinen, ja hänellä oli terävä katse kuin haukalla. Tuntui, että hän katsoi ihmisen lävitse ja samalla luki tätä kuin avointa kirjaa.

En muista, että Sirkka olisi juoruillut tai puhunut pahaa selän takana kenestäkään. Hän sanoi sanottavansa suoraan naamatus-ten. Parin lasillisen jälkeen viesti tuli vieläkin suoremmin. Ehkä tästä syystä monet kollegat pelkäsivät tai ainakin arastelivat Sirkkaa, joka sille päälle sattuessaan saattoi olla paha suustaan. Tällaisia kohtaamisia Sirkalla ei ollut tapana märehtiä jälkeenpäin. Se oli ollut mikä oli mennyttä, ja asia oli hänen puolestaan

loppuun kuitattu. Jos Sirkka puhui kanssani kahden kesken jostakusta tuntemastaan ihmisestä, hän puhui yleensä lämmöllä. Usein hän vain anekdoottimaisesti mainitsi jonkin seikan vailla panettelevaa sävyä tai sen suurempaa arvottamista.

Toisinaan Sirkka laittautui lukutilaisuuksiin ja kirjallisiin juhliin pukeutumalla pikkutakkiin ja housuihin. Korkokenkiä Sirkka ei käyttänyt ja meikkiäkin harvoin ja huomaamattomasti. Joskus taas hän saapui paikalle kumisaappaat jalassa, maastotakissa ja mökkihousuissa. Joskus hänellä oli mukanaan rottweiler talutushihnassa. Usein se jäi hoitoon Länsi-Uudellemaalle. Asusta riippumatta Sirkkan karisma oli sama. Häntä kunnioitettiin ja kuunneltiin. Sirkka tuntui olevan jollain tavoin sukupuoliroolien ulottumattomissa.

Sirkka pärjäsi hyvin myös kuppiloitten vääräleukojen maailmassa. Hänellä oli hyvä supliikki, ja halutessaan hän olikin armoston tarinaniskijä, sellainen jota kuunnellaan. Sirkkaa oli siunattu hyvällä huumorintajulla. Hänen seurassaan ei ollut tylsää.

Esimerkkinä Sirkkan huumorintajusta, nopeasta älystä ja käytännönläheisestä asennoitumisesta pukeutumiseen toimikoon seuraava anekdootti. Kun vuonna 2005 olin järjestämässä runoesiintymisiä Kuhmon Kamarimusiikin yhteyteen, Sirkka oli tapahtuman itseoikeutettu vieras. Matkaan lähtiessään hän oli vetäissyt jalkoihinsa vanhat kenkensä komerosta, ja perillä sateisessa Kuhmossa niitten pohjat alkoivat yllättäen murentua. Kun olin saanut omat moderaattorin velvollisuuteni hoidettua, suuntasin Hotelli Kainuun baariin, jossa Sirkka jo istuskeli esiintymisensä jälkeen. Hänen jalkojensa ympärillä loisti kengistä purkautunut valkoinen vaahtomuovipalasten pilvi. Huomautin Sirkalle, että hänen kenkensä eivät nähtävästi tykänneet vedestä. Sirkka katsoi minua tyyneästi ja totesi, että tarjoilija oli jo kertaalleen käynyt imuroimassa lattiaa tuolin ympäriltä. Sirkka kertoi

sanoneensa tarjoilijalle, että hupsis, minulta on tainnut pudota perunalastuja.

*

Kun *Niin kovaa se tuuli löi* (2004) julkaistiin, Sirkka oli 65-vuotias, eläkeiässä. Hänen päätöksensä lopettaa kirjoittaminen sinetöityi viimeistään, kun hän luki Parnassosta Martti Anhavan esseen *Ajoissa lopettamisen taito*. Siinä Martti Anhava pohdiskelee kirjailijantyöhön olennaisesti kuuluvaa kirjoittamisen tarvetta ja sitä, kuinka tuo tarve on varta vasten ja erikseen tukahdutettava, jotta kirjoittamisen lopettaminen onnistuu. Tuon esseen Sirkka otti useasti puheeksi kanssani, ja sillä hän perusteli vaikenemistaan runoilijana. Toisaalta hän puhui usein myös Claes Anderssonin kirjasta *Luova mieli*. Siinä Andersson kirjoittaa kirjailijantyöhön liittyvistä vaikeuksista ja vastuksista. Sirkkaa kiinnosti erityisesti Anderssonin ajatus kirjailijan tiedostamattomasta halusta lykätä kirjoittamaan ryhtymistä. Myös Anhava pohtii edellä mainitussa esseessään ”tietoisien lopettamispäätöksen eräänlaista vastakoh-
taa”, ilmiötä, ”josta yleisesti käytetään nimitystä writer’s block, jumiin meno, kramppi tai kirjoituskammo”. Selkeästi Sirkka painiskeli luovuuden ongelmien kanssa. Uskon, että hän olisi yhä halunnut jatkaa kirjoittamista mutta tiesi millaista heittäytymistä tyhjyyteen ja millaista taistelua tuntemattomien voimien kanssa uusien runomaailmojen luominen olisi vaatinut. Runojen tason täytyi säilyä, siitä Sirkka ei halunnut tinkiä. Toisin kuin monet kollegansa Sirkka ei kirjoittanut proosaa, esseitä tai artikkeleita, toiminut luottamustehtävissä järjestöissä tai osallistunut kirjallisiin keskusteluihin, hän ei tehnyt edes käännöstyitä. Sirkka eli omaa yksityistä elämäänsä, ja runojen julkaiseminen oli Sirkan tapa olla kommunikaatiossa maailman kanssa. Tätä taustaa vas-

ten ajateltuna lopettaminen oli Sirkalle erityisen iso, eksistentiaalinen, koko hänen identiteettiinsä vaikuttava päätös. Kuten Anhava esseessään kirjoittaa, lopettaessaan kirjailija ei lopeta vain kirjoittamista vaan myös kirjailijana olemisen.

Vuoden 2011 marraskuussa Sirkka matkusti Berliiniin kuu-kaudeksi. Kirjailijaliitto oli myöntänyt hänen käyttöönsä Kirjalisuus- ja kulttuuriyhdistys Särön residenssin Koloniestrassella Weddingissä. Majailin osan tuosta ajasta residenssissä hänen seuranaan. Kävelimme ympäri kaupunkia, mutta usein vain kuljeskelimme pienen Pankejoen uomaa seurailen, katsellen sen hiljaista virtaa, veden matkaa kenties joltakin läheiseltä suolta Spreejokeen, joka lopulta laskee Elbeen ja Pohjanmereen. Sirkka tykkäsi liikkua. Happi kulkee aivoissa paremmin, hän sanoi. Iltaisin keskustelimme, puhelimme niitä näitä, kuuntelimme musiikkia ja istuskelimme kapakoissa. Sirkka muisteli lapsuuttaan, joka ei ollut pelkkää kukkakedolla tanssimista. Muistoissani tuolle reissulle antaa taustakaiun baritoni Usko Viitasen haikeanjylhä tulkinta Oskar Merikannon Laatokasta, josta molemmat pidimme paljon ja jota kuuntelimme harva se ilta majapaikasamme. ”Oot Laatokka Karjalan povi, / joka kuohuvi tuskissaan”, siinä lauletaan.

Ajattelin, menneisyys on voimavara, niin
monta merta on myrskynnyt
tässä sydämessä, kuohunut tuskissaan.

Kunnioittavasti
Teidän Laatokka
Viestikoira (kokardin kanssa)

Niin kovaa se tuuli löi (2004)

Sirkka poltteli tupakkaa ja joi kahvia keittiössä, jonne avoimesta ikkunasta kiiri sekaisin turkin- ja saksankielisiä lauseita ja huudahduksia. Sain läheltä seurata, kuinka Sirkkan luomistarve ja -kyky alkoivat taas heräillä. Matkan aikana syntyi pari runoa, joista yksi julkaistiin Särö-lehdessä. Myöhemmin runoja syntyi kuulemma muutama lisää. Sirkka kertoi minulle puhelimesta, että Pierarccini-säätiö oli ottanut yhteyttä häneen. Se halusi julkaista Sirkkan uusien runojen kokoelman Suuria suomalaisia -sarjassa, jossa oli jo julkaistu Mirkka Rekolan runoja. Suppeampikin määrä tekstiä olisi kuulemma riittänyt säätiölle. Sirkka pohdiskeli, että ei hänellä ole riittämiin aineistoa kokoelman tarpeiksi. Kahdeksan runoa ei riitä, hän sanoi. Rohkaisin häntä tarttumaan kynään. Ei Sirkka näitä kehotuksiani suoranaisesti tyrmännyt-kään, mutta runoja ei vain enää tullut.

*

Vaikka haluaisin, näitä saatesanoja ei voi kirjoittaa loppuun puhumatta yksinäisyyden isoveljestä, sen lopullisesta, äärimmäisestä muodosta, nimittäin kuolemasta. Vaikka Sirkka niin usein pulppusikin iloa ja elinvoimaa, kuolema seurasi Sirkkaa lähietäisyydellä ja oli Sirkkan runojen kestoteema. Hän kirjoitti siitä monisävyisesti jo 70-luvun kokoelmissaan, mutta äidin poismenon jälkeinen *Vaikka on kesä* (1983) tuo teeman käsittelyyn sisäistyneitä, keskittyneitä surun ja lohdutuksen säkeitä.

Se joka kuollutta itkee,
pitää kuollutta jalasta kiinni.
Estää häntä nukkumasta multasängyssään.
Mutta minä itken sinua.

Kunnes kivi halkeaa, kunnes multa nousee
ja sataa lohdutuksen märkään maahan.

Vaikka on kesä (1983)

Kokoelma alkaa dramaattisesti, väkevällä toteamuksella: ”Ennenkuin kuolema itse tulee, / se maalaa mäntyjen rungot punaiseksi”. Runossa kuolema on suuri voima, joka nostaa kuun taivaalle ja valjastaa koko luonnon kaiuttamaan saapumistaan. Tässä tapauksessa, kuten Sirkän tuotannossa laajemminkin, kuolema ei ole abstraktio vaan konkreettinen, aistein havainnoitava asia. Sirkän runoudelle on tyypillistä, että kuolemasta puhutaan suoraan ja kiertelemättä, kiertoilmaisuja käyttämättä. Tämä tuo runoihin konstailemattomuutta ja traagisuutta. Runon kirjoittamisessa on aina kyse valintojen tekemisestä, ja Sirkalla oli erehtymätön, luontainen kyky löytää runoon parhaiten sopiva ilmaisu. Kun runoilija kaatuu, lukijalla ei ole vaikeuksia oivaltaa, mistä on kyse. Vaikka elämä jättää, laulu jää.

On elettävä elävien kanssa,
mutta kutsuttava vainajia:
he ovat meidän luonamme loppuun asti.
Sen minä olen nähnyt.
Sen minä olen ennenkin sanonut.
Ja kun runoilija kaatuu,
putoaa hänen kourastaan lintu,
nousee siivilleen ja alkaa laulaa

Vaikka on kesä (1983)

HUONE AVARUUDESSA

(1973)

HUONE AVARUUDESSA

Neula rämpii hajamielisesti
levyn uraa

sonaatin loppuun.

On hiljaista. Koira on nukahtanut,
sen vieressä muovilelulla
sama hymy unessa

kuin valveillakin.

Räntähiutale tömähtää ruutuun.

Ei ne siihen herää. Katson niiden unta.

Elohiiri nykäisee

minua silmäluomesta

avaruudessa, maahan telakoidussa huoneessa.

Hitaasti. Pallo kääntyy.

MOZARTIA MARRASKUUSSA

Ikkuna on auki, joku soittaa
Mozartia marraskuussa.
Pikajunan vauhdilla jäistä katua
ajaa tuuli palavaa tupakan natsaa.
Harpon kylmässä
oktaavin kerrallaan
pian minut nielaisee
soiva valaistu hissi,
työ on tältä päivältä tehty.
Minulla on puseronkauluksessa
silitysraudan painama ryppy
pääkopassa lunta vaaniva
kieliä näppäävä hämäre.
Ja vastaan tulevista kuka
mitäkin kuljettaa,
etäältä ei erota koiraa
kitaran kotelosta.

Räpylöiden kolmiojäljet peittävät
rannan vasta sataneen lumen.
Motissa – laiturin päässä
vanha nainen ja leipäpussi.

Aamuvarhain
kahvilassa
aivasti
nenäliinaa
vasten
jotenkin
yksinäisellä
tavalla.

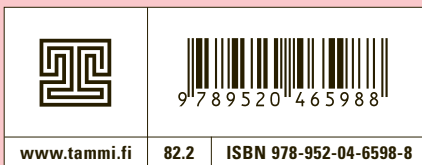
RAKKAUS – HYVIN NUORI

Sinusta tuntuu kuin kadut
olisivat kapeammat
ja kahvilan kohdalla meri
hengähtäisi kerran syvempään.
Ja kahvilassa valot
himmemmät, levyautomaatin ääni tahrainen.
Hiukset hämillään jatka katua
sumuisesta kohdasta toiseen
ja surusi rypistynyt
mahtuu taskuun.

Vene kääntää kylkeä
sorsat kulkevat parittain.
Sade putoaa kuin huntu
ja rantojen miehet, liekkikukat,
tuoksuvat väkevästi.

Kaikki ne ovat siellä,
tallella järjestyksessä.
Koira, joka nukkuu
 ruudullisten verhojen takana,
voikukan ensimmäinen lehti,
 maskrosblad,
lehtimaja ja serenadit,
 syreenimaljakko ja päänsärky.
Tammenverso, joka ei ehtinyt
 alkua pitemmälle.
Puut yleensä, ja kun aika on
 lehdet ilmassa irrallaan.

SIRKKA TURKKA (1939–2021) on Suomen ikonisimpia runoilijoita. *Runot 1973–2004* kokoaa yksiin kansiin kaikki Turkan julkaistut runot. Esipuheen teokseen on kirjoittanut runoilija Olli Heikkonen.



Päällys: Markko Taina

Piirros: Edgar Degas, *Hevosia*, noin 1882 / Bridgeman Art Library